

Covid-19 Va O'zbekiston Iqtisodiyoti

SCIENCE BOX

Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li

Buxoro Davlat universiteti "Iqtisodiyot" kafedrası
o'qituvchisi

Annotasiya.

Yangi ko'p tomonlama baholash natijalariga ko'ra, COVID-19 pandemiyasi va uning oldini olish choralari O'zbekistonga qattiq ta'sir qildi, eksport va pul o'tkazmalarini qisqartirdi, davlat g'aznalarini qiyinlashtirdi va Markaziy Osiyo mamlakatidagi aksariyat kichik biznesni yopishga majbur qildi.

Kalit so'zlar: COVID-19, iqtisodiy globallashuv, eksport, inqiroz, aholi soni, rivojlanish, global iqtisodiyotda koronavirus, soliq to'lovchilar, amalga oshirish, sezilarli darajada

COVID-19 pandemiyasi va uni oldini olish bo'yicha chora-tadbirlar O'zbekistonga qattiq zarba berdi, eksport va pul o'tkazmalarini qisqartirdi, hukumat xazinasini og'irlashtirdi va Markaziy Osiyo mamlakatlari bo'ylab kichik biznes sub'ektlarining aksariyatini yopishga majbur qildi.

Tadqiqot BMT agentliklari va xalqaro moliya institutlari tomonidan Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturiga ega bo'lgan ko'p tomonlama ijtimoiy-iqtisodiy javob va tiklanish taklifini birlashtirgan sa'y-harakatlarni anglatadi.

Eksport birinchi chorakda o'tgan yilning shu davriga nisbatan 18 foizga kamaydi, deyiladi hukumat, 475 mingtasi yoki mamlakatdagi kichik korxonalarining 85 foizi mart oyida yopilishga majbur bo'ldi. Kamida bitta a'zosi faol ishlaydigan uy xo'jaliklarining ulushi mart va aprel oylari orasida 85 foizdan 43 foizgacha 40 foizdan ko'proqqa kamaydi. Jahon bankining "O'zbekiston fuqarolarini tinglash" (L2CU) so'roviga ko'ra, o'z-o'zini ish bilan band bo'lganlar orasida daromad 67 foizga kamaydi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, inqiroz ayollarga katta zarar etkazdi. Gender asosida zo'ravonliklarga javoban ishonch telefonini qo'llab-quvvatlashga talab mamlakatning birinchi haftasida gulf ostida besh baravar oshdi. Ayni paytda ularning 82 foizi ayollar bo'lgan oldingi tibbiyot xodimlari haddan tashqari bosimga duchor bo'lmoqdalar: Yaqinda YuNFPA tomonidan qo'llab-quvvatlangan so'rovda ayol sog'liqni saqlash xodimlarining yarmi tashvish, kuyish va depressiyadan aziyat chekkanliklari haqida xabar berishdi.

LSCU so'roviga ko'ra, aholining 1,3 foizga yaqini, taxminan 448 ming kishi, inqiroz natijasida qashshoqlikka tushib qolgan bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, YaIMning 15 foizini tashkil etadigan ko'plab kambag'al uy xo'jaliklari uchun pul o'tkazmalari hayotning 50 foizidan ko'prog'iga tushib, kambag'al uy xo'jaliklari uchun qiyinchiliklarni sezilarli darajada yomonlashtirmoqda.

Ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan cheklangan guruhlar, shu jumladan nogironlar, qaytib kelgan migrantlar, OIV bilan kasallanganlar va giyohvand moddalarni iste'mol qiluvchilar dori-darmon va xizmatlardan foydalanishda katta qiyinchiliklarga duch kelgan holda blokirovka choralarining ta'sirini boshdan kechirmoqdalar.

Hozirgi kunda YaIM o'sishi fevral oyida prognoz qilingan 5,7 foizdan 2020 yilda 1,6 foizga pasayishi kutilmoqda. Shu bilan birga, hukumatning tibbiyot buyumlari, frontga ishchilar uchun tovon puli va ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlariga sarflanadigan xarajatlarining ko'payishi mavsumiy ravishda kam soliq yig'ish davriga to'g'ri kelib, byudjet kamomadini YaIMning 4,7 foizigacha kengaytirdi.

Inqirozni yumshatish choralari qatorida ko'p tomonlama tadqiqotlar quyidagilarni tavsiya qiladi:

- Kam ta'minlangan oilalarga beriladigan nafaqalarni, ishsizlarga beriladigan nafaqalarni, ish haqiga subsidiyalarni va ijtimoiy himoyani oshirish.
- Eng himoyasiz odamlar uchun hayotiy xizmatlarning uzluksizligini ta'minlash uchun protokollarni, shu jumladan masofadan ish yuritishni ishlab chiqish.
- Rossiya va Qozog'istonda qolib ketgan o'zbekistonlik mehnat muhojirlarini qo'llab-quvvatlash.
- Nochor guruhlarni himoya qilish uchun jamoatchilik nazorati, oshkoralik va inson huquqlarini himoya qilishni kuchaytirish.

➤ Internetga ulanishning arzon narxlarini targ'ib qilish va kengaytirish.

O'zbekistondagi BMT Taraqqiyot Dasturi pandemiya va uni kamaytirish uchun mavjud bo'lgan xizmatlar, shu jumladan, ko'rish va eshinish qobiliyati cheklangan odamlarga etkazish bo'yicha ilmiy asoslangan kommunikatsiyalarni kengaytirmoqda va tarqatmoqda. BMTTD, shuningdek, aholining eng zaif qatlamlariga yo'naltirilgan tezkor choralar ko'rishni va erta tiklanish paketini boshladi. Bunga jamoalarga tiklash rejalarini ishlab chiqishda yordam berish, asosiy xizmatlar va moliyaviy imkoniyatlarni taqdim etish, biznes va xizmatlarning uzluksizligini ta'minlash uchun raqamli echimlarni osonlashtirish kiradi.

BMTTD, shuningdek, Qoraqalpog'istonning shimoli-g'arbiy avtonom viloyatidagi 10 ta tumanda ma'lumot almashish uchun jamoat salomatligini ta'minlash bo'yicha 2000 ko'ngillini jihazladi va o'qitdi, uzoq mintaqalarda 30000 dan ortiq odam uchun shaxsiy himoya vositalari va dezinfektsiyalovchi vositalar sotib oldi, Agentlikka 200 infraqizil termometr etkazib berdi. Davlat xizmatlari, toza ichimlik suvi uchun 10 ta yangi quduqni rejalashtirishda yordam berdi va Qoraqalpog'istonning beshta mintaqasini dezinfektsiyalash vositalari bilan ta'minladi.

Boshqa loyihada 20 mingga yaqin yuz niqoblari ishlab chiqarilib, u erda bepul tarqatiladi, shuningdek, BMT Taraqqiyot Dasturi butun mamlakat bo'ylab COVID-19 va masofadan ta'sirlangan kichik va o'rta biznesga (KO'K) bepul yuridik va biznes bo'yicha maslahat xizmatlarini ko'rsatadigan "Business Clinic" dasturini ishga tushirishga yordam berdi. Qoraqalpog'istonning to'rtta tumanida tadbirkorlik bo'yicha tashabbusni o'rganish. Onlayn malaka oshirish kurslari blokirovka ostida ishsiz qolgan ishchilar ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi.

BMTTD O'zbekistondagi XDK xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan loyihani alohida boshladi. Bunga poytaxt Toshkentning eng zich joylashgan joylarida joylashgan 32 yirik oziq-ovqat do'konlari va 150 yig'ish stantsiyalariga zararli idishlarni o'rnatish va COVID-19 tarqalishini to'xtatish uchun ilg'or tajribalar to'g'risida jamoatchilik ma'lumotlarini ishlab chiqarish va tarqatish kiradi.

BMT Taraqqiyot Dasturi Mahalla va oilani qo'llab-quvvatlash vazirligi va Iqtisodiy tadqiqotlar markazi va Hisobot markazi bilan hukumatning COVID-19 ta'sirining mamlakat aholisiga ijtimoiy va iqtisodiy ta'sirini baholash uchun O'zbekistondagi mahalliy jamoalar o'rtasida so'rov o'tkazdi. Tadqiqot 3670 nafar respondent - mahalla raisi, ularning o'rinbosarlari va mutaxassislarini qamrab olgan mahalla rahbarlariga qaratilgan (respondentlarning 25 foizi ayollar edi). 2020 yil may-iyun oylarida o'tkazilgan tadqiqot umumiy karantin natijalari jamoalarning umumiy farovonligi, tanlangan tarmoqlar, turli ijtimoiy guruhlar va ayniqsa ayollarga bo'lgan oqibatlarini baholashga qaratilgan. Tadqiqot davomida mahallalarning eng ko'p zarar ko'rgan aholiga ijtimoiy ko'makni samarali etkazib berish imkoniyatlari ham ko'rib chiqildi.

Koronavirusning global iqtisodiyotga salbiy ta'siri: Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun globallashtirishning muqobil rivojlanishi haqida o'ylash va mintaqadagi imkoniyatlarga ko'proq e'tibor qaratish, Xitoyga bir tomonlama qaramlikni asta-sekin kamaytirish va chet ellarni diversifikatsiya qilish yo'llarini izlash uchun tavsiya etiladigan O'zbekiston uchun xulosalar va tavsiyalar. iqtisodiy munosabatlar.

2020 yilda bir nechta salbiy omillar tufayli Davlat byudjeti daromadlarini ta'minlash va davlat maqsadli jamg'armalarini shakllantirishda katta xatarlar kutilmoqda. Byudjet daromatlari QQS miqdorining pasayishi, importga aksiz solig'i va pandemiya ko'payib borayotgan Xitoy va boshqa mamlakatlardan import qilinadigan mahsulotlar (uskunalar, butlovchi buyumlar, tayyor iste'mol mahsulotlari) uchun bojxona to'lovlari tufayli kamayishi mumkin.

undan tashqari, soliqlar va yig'implarda yo'qotishlar bo'lishi mumkin, ular ishlab chiqarishning pasayishi va pandemiya kuchayib borayotgan Xitoy va boshqa mamlakatlardan xom ashyo va butlovchi qismlar olgan yirik mahalliy korxonalarining to'xtatilishi natijasida yuzaga kelishi mumkin. Shu munosabat bilan yaqin kelajakda mavjud vaziyatni tahlil qilish va eng yirik soliq to'lovchilari bo'lgan korxonalar uchun sharoitlarni yaxshilash bo'yicha takliflar kiritish zarur.

Barcha yirik soliq to'lovchilar 2020 yil oxirigacha bo'lgan oylar uchun soliq to'lovlari va to'lovlari bo'yicha yangilangan prognozlarni Moliya vazirligi, Davlat soliq qo'mitasi va Iqtisodiyot va sanoat vazirligiga yuborishlari kerak. Shu bilan birga, ular ushbu prognozni saqlab qolish uchun davlat tomonidan qanday yordamga muhtoj ekanliklarini ko'rsatishlari kerak.

Shu munosabat bilan jamoatchilik muhokamasiga kiritilgan va mamlakat uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan "Iqtisodiyotda davlat ulushini kamaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi Prezident farmoni loyihasiga takliflar kiritish muddati 12 martdan 1 iyulga qoldirilishi kerak, 2020. Bu vaqtga kelib, koronavirus tarqalishi bilan bog'liq vaziyat va chora-tadbirlar natijalari allaqachon ma'lum bo'ladi.

Ushbu koronavirus va boshqa xavfli infeksiyalar va kasalliklarning tarqalishining oldini olish uchun samarali choralarni ishlab chiqish va o'z vaqtida qabul qilish kerak.

Shuningdek, mavjud resurslar va imkoniyatlarni hisobga olgan holda do'st Xitoyning iqtisodiyoti va xalqini har tomonlama qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar majmuini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Yuqorida sanab o'tilgan va boshqa zarur choralarni amalga oshirish koronavirus epidemiyasi tarqalishida yuzaga keladigan xavflarni sezilarli darajada kamaytiradi, iqtisodiy o'sishning yuqori sur'atlarini ta'minlaydi.

Covid-19 shuningdek, shaxsiy daromadlarga ham ta'sir ko'rsatmay qolmadi. Ta'lim darajasi pastroq bo'lgan davlat fuqarolari foydasi ham sezilarli kamaydi.

Ko'plab mamlakatlardagi davlat qarzi 1990-yillardagi kabi, o'tish davridagi tanazzulni boshdan kechirishi mumkin. Davlatlarning keng qamrovli siyosati va subsidiyalar hozirda iqtisodiyotni bankrotlikdan saqlab kelmoqda. Agar bu turdagi qo'llab-quvvatlash choralari bekor qilinsa, davlat iqtisodiyoti zaiflashadi.

Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki o'zining "Mintaqaviy iqtisodiy istiqbollari" rukni ostidagi hisobotida O'zbekiston iqtisodiyoti drayver sohalar ishtirokida 2021-yilda **5,6 foiz**, 2022-yilda esa **6 foiz** o'sishini taxmin qilmoqda. Bu haqda tashkilot hisobotida ma'lumot beriladi.

Shuningdek, keyingi yillarda shaxsiy iste'mol va investitsiya miqdori oshishi kutilmoqda.

Ma'lumotlarga asosan, iqtisodiyotning asosiy sohalari hisoblangan: xizmat ko'rsatish, yirik sanoat, qurilish va qishloq xo'jaligi joriy yilda ijobiy ko'rsatgichlar qayd etadi. Shu bilan birga, pandemiya bo'lishiga qaramasdan davlat ishtirokidagi korxonalarining xususiylashtirilishi va bozor islohotlarining davom ettirilishi juda muhim hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Qulliyev O. ISHLAB CHIQARISH IMKONIYATLARI SHIZIG'I //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
2. Qulliyev O., Abduqahhorov B. ECONOMIC GLOBALIZATION //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
3. Qulliyev O. PUL MABLAG'LARI HISOBI: IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA ULARNING ASOSIY VAZIFALARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
4. Qulliyev O. ЛИНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОИЗВОДСТВА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
5. Qulliyev O. Covid-19 и экономика Узбекистана //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
6. Qulliyev O. ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МНОГОСТОРОННИХ БАНКОВ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
7. Qulliyev O., Jiyanov L. ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ПОДХОД К СЕЛЬСКОМУ ХОЗЯЙСТВУ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
8. Qulliyev Oxunjon Anvarovich Q. A. et al. THE ECONOMIC MODERNIZATION OF UZBEKISTAN //ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. – 2021. – Т. 2. – №. 05. – С. 332-339.
9. Rasulovich K. A., Ulugbekovich K. A. SECTION: ECONOMICS //POLISH SCIENCE JOURNAL. – 2020. – С. 25.
10. Rasulovich K. A. THE ROLE OF AGRO-TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC INFRASTRUCTURE IN RURAL AREAS //Наука и образование сегодня. – 2021. – №. 3 (62). – С. 13-14.
11. Khodjayev A. R. et al. EFFICIENCY OF USING MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN SMALL BUSINESS //World science: problems and innovations. – 2021. – С. 130-132.
12. Xodjayev A. et al. THE ROLE OF SMM MARKETING IN SMALL BUSINESS DEVELOPMENT DURING A PANDEMIC //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.